

Oponentský posudek na disertační práci Mgr. Tomáše Skály

Fenomén „rytmus“ v kontextu lidského pohybu

V čase, kdy jsou strojové výpočty považovány za druh myšlení a nazývány inteligencí, je každá práce, která si klade za cíl promyslet fenomén, který se člověka bytostně dotýká cenným počinem k porozumění otázky po povaze lidského údělu. Rytmus nepochybně takovým fenoménem je a předložená disertační práce Mgr. Tomáše Skály si klade za cíl porozumět mu v kontextu lidského pohybu.

To, že autorovi půjde o celostní uchopení tématu je nasnadě již z otázek, které na počátku práce formuluje a z nichž vybírám následující:

Jde v případech používání termínu „rytmus“ u pohybů bez akcentace jejich hudební stránky pouze o nedorozumění a nesprávné používání termínu „rytmus“, anebo je používání termínu „rytmus“ v tomto případě zcela legitimní? (s. 10)

Zastupuje termín „rytmus“ fenomén kvantitativně časový, nebo je neodmyslitelně spjat i s určitou estetickou kvalitou? (s. 10)

Je „rytmus“ pouze ontický, nebo ontologický fenomén? (s. 10)

Jak autor zmiňuje v úvodu, ačkoliv má promýšlení otázky po povaze rytmu svou tradici a zkoumalo ji mnoho myslitelů, celá teorie spojená s koncepčním uchopováním termínu „rytmus“ se jeví být roztržštěná a z oblasti bádání dosud nevzešla ucelená definice (To dokládá autor již v první kapitole Hledisko jazykové). Příčinu vidí autor v nepochopení a nedovysvětlení starověkých teoretických základů, v nichž termín „rytmus“ počátečně kotví. Tyto nejasnosti chce autor rozplést a umožnit tak významovým souvislostem, které jsou s pojmem rytmus spojené, aby se ukázaly znovu a projasněji.

Můžeme říci, že toto „rozplétání“ se mu v průběhu celé práce daří, neboť má skutečně rysy oné původní analýzy v řeckém smyslu, v níž se v myšlení udává ono „rozplétání a opětovné tkaní“ umožňující přivést do blízkosti podstatu promýšleného.

Tato zdařilost není samozřejmá a považuji za důležité ji vyzdvihnout, neboť šíře pole zkoumání, na kterém se autor ocitá se od druhé kapitoly (Hledisko etymologické) stále jen hloubí a hloubí. Jde o pečlivou a precizní práci, v níž se možná odpověď po sjednocující definici rytmu z hlediska etymologického ještě více rozostří („*Rytmus jako jakýkoliv pravidelný opakující se pohyb; míra, proporce, či symetrie; aranžmá, řád; stav, či podmínka čehokoliv, nálada, dispozice; forma, tvar; chování, způsob jevení se*“ - viz. s. 10-16). Toto rozostření však začne ukazovat další cestu, na níž se autorovi daří držet nit vlastního promýšlení, procházet jednotlivé náhledy na problematiku rytmu a nacházet u jednotlivých myslitelů společnou intenci k budoucímu zodpovídání otázky po fenoménu

rytmu v kontextu lidského pohybu (viz. např. kolegovu citování F. Novotného: „Rhytmós“ jako proud, který neznamená jen pasivní proudění vody v řečišti, ale aktivně utvářený tvar koryta, kterým tok prochází.“ s.19).

Z úvodního etymologického napřažení prochází autor k poli filosofickému. Od nejstarší jónské verze chápání rytmu jakožto stabilního uspořádání protikladných prvků „plnosti a prázdnoty“ práce věnuje pozornost Platónovu *kineseos taxis* a Aristotelovu „technickému rytmu“. Přes tyto myslitele otevírá prostor k promýšlení otázek po časovosti a vzájemných konstitučních souvislostech rytmus-pohyb-čas. Přípravnou půdu zde tvoří přínosné promýšlení aristotelského chápání *numeros/arithmos* a *rhytmós*, kde *arithmos* je „časem veškerého pohybu jsoucna naráz a *rhytmós* představuje čas pohybu lidské tvorby“ (s.25).

Souběžně nacházíme v druhé kapitole též promýšlení *mániké, mimesis*, či estetické afiliace ve formě *katarze*, v níž „člověk jako by zapomněl vytvářet svůj vlastní obraz jsoucna(*fysis*) a stal se jeho nedílnou součástí“ (s.29). Neboť autor neopomíná, že k otázce po povaze rytmu/pohybu/trvání, k existenci člověka, patří i jeho vlastní možnosti „vytržení“, které se podílejí na výsledné konstituci zahlédnutelného „tvaru“.

Napětí úvodních kapitol je neseno nutností promyslet základní paradox, který s sebou tradiční myslitelé přinášejí – totiž, zda je rytmus možné chápat pouze jako ustrnulý tvar, či jako neomezený proud pohybu, či jako oba významy indiferentně sloučené. Pro autora není odpovědí ani jedna z těchto cest. Dle něj „je třeba chápat rytmus jako pohyb v rámci určitého celku, jehož fáze(části) z pohybu jako celku vycházejí a zároveň jej tvoří“ (s.32.).

Následující tři oddíly práce jsou věnovány hledisku časovému. Jde o nejobsáhlejší část, v níž autor, opět se sobě vlastní pečlivostí, prochází nejdříve otázku rytmu z hlediska řádu. Navazuje na antické myslitele, kteří se pokoušeli uchopit a popsat řád jakožto statický, či dynamický. Svě uvažování začíná u *vnějšího rytmu jsoucna a vnitřního rytmu člověka*. Všimá si rozdílnosti v možnostech pohybu duše a těla, které je řízeno fyzikálními zákony, a přestože *je ovládáno svobodnými pohnutkami duše, jeho pohyb musí odpovídat i řádu okolního světa, který není různorodý, ale všem lidským bytostem společný* (s.33.). Připomíná, že i vlastní situovanost (kulturní a společenská) je nositelkou nějakého řádu. Samotný řád dále promýšlí jakožto řád statický, odpovídající *rysmós/rhysmos* a řád časový odpovídající *numeros/arithmós*. Rytmus statického řádu se autorovi jeví jako protimluv, neboť nemůže k němu patřit jako jeho součást, ale vlastní pohyb je do něj teprve vnesen naším vnímáním tohoto řádu v čase. Odtud dále akcentuje, že „Rytmu je tedy zapotřebí času, aby se projevil svým dynamickým pohybem“ (s.35). Práce se dále věnuje otázce propojení časového řádu s pohybem a toto téma dále usebírání v promýšlení Bergsonova *trvání*.

Promýšlení otázek po souvislosti času a pohybu pak vrcholí v kapitolách věnujících se časovému vědomí. Zde autor koncipuje tři „mody vědomí“. Rozumově-prostorové vědomí-vnější, které „(...) představuje *individuální vědomí pojící se s aktivitou svobodné vůle, soudů a jednání, která vyplývají z bytí ve světě jako v sukcesivním časovém schématu příčin a důsledků, kde vše má své místo a svůj stabilní, co možná nejlogičtější, nejjednodušší racionální řád založený na předchozí zkušenosti*“ (s.62) a Spirituální vědomí-vnitřní, jenž představuje „*soudržné, sounáležité a láskyplné odevzdání se všeobjímající jednotě bytí, kde prostor a čas ztrácí nejen svůj sukcesivní, ale v konečném důsledku jakýkoliv význam.*“ (s.64). Tyto mody vědomí pak nejsou odděleny, ale interagují v rytmu vědomí tělesně-časovém, které je zcela intuitivní, nerozumové. Autor k tomu píše následující, „*jako by se v naší duši vytvářel jakýsi akord, nikoli však mezi dvěma, ale nejméně mezi třemi komplementárními částmi vědomí, které se jímají i jiné hloubky naší existence*“ (s. 65.).

V části nazvané Hledisko temporálního bytí v čase je procházena Husserlova konstituce vnitřního časové vědomí. Husserlův popis fenomenalizaci temporální časovosti předmětu přivádí autora k zásadní formulaci principu jevení se rytmu: „*Dochází tedy k tomu že na základě apriorně vrozené „metrikality“, která se projevuje v našem temporálním vnímání a žití niterného trvání času, hodnotíme a filtrujeme dynamické časové metriky právě vnímané či v duši vytvářené představy jsoucna, které v sobě zrcadlíme ve formě vlastního pohybu. Tento svůj vlastní a zcela jedinečně zformovaný pohyb proto dokážeme i s časem vnímaného trvání synchronizovat, a to právě z toho důvodu, že v rámci intencionálního oblouku nad urimpresí projektujeme svůj pohyb do budoucnosti na základě vnímané dynamiky určitého pohybu z již vnímané minulosti, kdy filtrujeme a zrcadlíme v sobě již vnímané dynamické pohybové vzory*“ (s.76.).

Práce se dále v myslitelském oblouku hlouběji vrací k promýšlení tělesného hlediska a věnuje se též oblasti hudebně estetické. Autor zde přivádí k pozornosti fenomén, který umožňuje schopnost vnímání a napodobování rytmického dynamického řádu jako harmonického celku a dává mu název *rytmikalita*. Rytikalita umožňuje rozlišovat pohyb rytmický a nerytmický a je jí vlastní estetické hodnocení pohybu.

Celkově lze konstatovat, že disertační práce Mgr. Tomáše Skály je svébytným myslitelským počinem, jenž jednoznačně splňuje všechny náležitosti na vědeckou práci kladené. Autor naplňuje cíl, který si v úvodu stanovil a v intencích filosofického dotazování se mu daří významově odkrývat fenomén rytmus v kontextu lidského pohybu a přivádět ho k možnostem nového promýšlení. Šíří zpracované literatury práce zasahuje nejen do oblasti filosofie, ale je mezioborovým počinem, který se i díky jazykové zdatnosti autora může stát inspirativním textem pro další zkoumání povahy rytmu v horizontu lidského pobývání.

Disertační práci Mgr. Tomáše Skály doporučuji k obhajobě.

Otázka pro obhajobu:

Alberto Moravia přirovnal nudu ke ztrátě vztahu člověka k věci. Lze podle Vás identifikovat v náladě (naladění) nudy nějaká jedinečná specifika týkající se rytmu jakožto fenoménu?

Ve Slaném dne 12. 9. 2024

MgA. Jana Zichová Ph.D.